

УДК 371.3.091.12.011.3-051:005.336.5

О.Т. Писарчук

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, *pysarchukoksana04@gmail.com*

**ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЯК ІМІДЖЕВИХ
ХАРАКТЕРИСТИК ВИХОВАТЕЛЯ У ПРОЦЕСІ
САМОАНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Сучасний розвиток української освіти характеризується кардинальними змінами, зумовленими соціально-економічними умовами, які дають чітко зрозуміти, що ізолювано, відокремлено українська освітня система не зможе повноцінно функціонувати, забезпечувати існування конкурентоспроможного фахівця міждержавного рівня. Сучасні педагоги повинні володіти професійною гнучкістю, вмінням адаптуватися до соціальних змін, здійснювати самоаналіз професійної діяльності, готовністю до успішного вирішення професійних завдань у нових умовах. Вихователь, який працює в сучасному закладі дошкільної освіти (ЗДО), повинен володіти комплексом професійно важливих психологічних якостей, які визначають його педагогічну майстерність, а також володіти високими моральними якостями, глибокими знаннями методики навчально-виховної роботи і психологічних особливостей дітей дошкільного віку.

Ускладнення завдань освіти надає особливої значущості вивчення лідерських компетентностей як іміджевих характеристик у структурі професійно важливих якостей сучасного педагога. У зв'язку з цим актуалізується роль нової галузі теоретичного і прикладного знання, якою є іміджологія.

Ознайомлення з висновками теоретичних напрацювань учених, практичним досвідом, діяльності вихователів та керівників закладів освіти дало змогу в контексті дослідження виявити основні суперечності:

– об'єктивно зростаючою потребою у вихованні «активного педагога», здатного самостійно аналізувати, оцінювати і регулювати власну діяльність, оволодівати системою професійних цінностей, знань і вмінь, та недостатнім рівнем сформованості професійної активності і рефлексивних механізмів;

– необхідністю вирішувати складні нестандартні завдання, реалізовувати нові функції на рівні прийняття оперативних рішень, розробки альтернативних планів, мобільної їх корекції і традиційною системою підготовки і перепідготовки кадрів, прагненням працювати за шаблоном, інтелектуально-психологічною невідповідністю до інноваційної діяльності.

Лідерство визначається як соціально-психологічний феномен, який пов'язаний з динамічними процесами у малій групі; це поняття, яке характеризує відношення домінування і підпорядкованості. Ефективне лідерство сприяє досягненню групових цілей в оптимальні терміни з максимальним ефектом. Лідерство є результатом дії як об'єктивних чинників (мети та завдань діяльності групи в конкретній ситуації), так і суб'єктивних (потреб, інтересів, індивідуально-психологічних особливостей членів групи), а також дій лідера як ініціатора й організатора групової діяльності [7, с. 245-247].

Важливим завданням є конкретизація основних понять дослідження: лідерство, компетентність, професійна компетентність, фахова компетентність.

Компетентність – здатність людини ефективно виконувати конкретну (зокрема професійну) діяльність. Компетентність є результатом набуття певних якостей (компетенцій), тобто, складовими компетентності є компетенції (якості) [2, с. 58–61]. Виокремлюють різні види компетентностей, зокрема: професійна, фахова й управлінська.

Професійна компетентність – специфічно-фаховий, системний, практично спрямований комплекс рис, розвиток яких обумовлюється особливостями функціонування стильової, мотиваційної та інструментальної сфер особистості.

Фахова компетентність – інтегративне особистісне утворення, що має відповідні психологічні складові, закономірності та механізми розвитку і формується під впливом певних конкретних детермінант у процесі професійного навчання [3; с.48-51].

Профіль компетентності (межі компетенцій) вихователя закладу дошкільної освіти – це стандартизований набір знань, умінь, ставлень та поведінкових компетенцій, необхідних для якісної реалізації лідерських функцій.

Серед факторів, що впливають на формування лідерських компетентностей педагога виокремлюють такі: уміння поставити себе на місце іншого; уміння керувати власними ресурсами; уміння керувати власними емоціями; уміння мотивувати співпрацівників; забезпечувати творчий розвиток педагогів; уміння будувати відносини з колегами; сформованість відповідних особистісних якостей; уміння бачити головне; об'єктивність оцінювання результативності роботи; любов до людей; уміння планувати власну роботу; передбачати її результати; керуватися в своїх діях і думках моральними цінностями; уміння спілкуватися з людьми; уміння створювати сприятливий клімат у колективі; уміння вчити та вчитися; знати теоретичні засади управління; знати сучасні технології управління; знати психолого-педагогічні засади управління.

Сучасні дослідники [1] даного питання виділяють сім груп базових компетенцій лідера-педагога освітнього закладу відповідно до основних особистісних якостей людини з урахуванням діяльнісних характеристик.

1. *Сприйняття* як уміння навчатися. Це уміння охопити сутність ситуації інтуїтивно та швидко, побачити глибину речей, схильність до навчання, відкритість до нового.

2. *Взаємозв'язки* – інтелект, мова, комунікації: уміння виділяти ціле і бачити зв'язки між частинами, формулювати ідеї й адекватно передавати їх іншим; здатність сприймати й ефективно оцінювати інформацію; уміння встановлювати та підтримувати відносини з колегами та підлеглими, знаходити спільну мову з людьми, пояснювати, навчати, із урахуванням їхнього розвитку.

3. *Вибір* – чутливість до правильного, адекватного шляху: уміння бути вищим за ментальні догми та приймати точні рішення, з огляду на реальні обставини; уміння приймати стратегічні рішення із дотриманням своїх і суспільних цінностей; здібність інтуїтивно приймати відповідні рішення за умов дефіциту інформації та часу; здатність бути незалежним від соціальних стандартів і страху оцінювання.

4. *Активність* як перетворювальна дія і тактична активність передбачає: здатність жити сьогоднішнім і рухатись уперед, діяти в обраному напрямі всупереч думці людей, іти на виправданий ризик і діяти в критичних ситуаціях.

5. *Воля* – усвідомленість і вміння концентруватися. Це здатність самостійно приймати рішення, утримувати свою увагу на пріоритетних цілях, зберігати усвідомленість і свободу вибору.

6. *Віра* в себе, в людей, у світ: віра у свої сили; здатність брати на себе відповідальність, делегувати повноваження, підтримувати своїх колег і підлеглих.

7. *Мудрість* – відчуття обмежень, часу, дисципліна, витриманість і терпіння; здатність бути бездоганим; толерантність до обмежень інших людей; стримане ставлення до перемог, вміння програвати без відчуття поразки.

Дослідники Є. Тонконога та В. Кричевський [6] виокремили *особистісні професійно-значущі якості* лідерів-педагогів й об'єднали їх у такі групи:

➤ *моральні*: працьовитість, чесність, сумлінність, любов до дітей, справедливість, порядність, скромність, прагнення до самовдосконалення, повага до людей, незлопам'ятність;

➤ *компетентнісні*: широкий загальний світогляд і культура, професійні знання педагогіки, психології, теорії управління, наукових засад управління школою, здатність розвивати свої знання на практиці, знання методів психолого-педагогічного, соціологічного, школознавчого дослідження, володіння необхідним комплексом педагогічних і управлінських умінь;

➤ *організаційно-педагогічні*: педагогічна пильність, організованість, послідовність, гнучкість, витриманість, діловитість, об'єктивність в оцінюванні, вміння контролювати;

➤ *управлінські*: наполегливість, діловитість, чіткість, вміння бачити нове, воля, рішучість, енергійність, оперативність, здатність приймати рішення, практичні уміння, творче спрямування, допитливість;

➤ *комунікативні*: уміння встановлювати контакти, слухати співрозмовників, інтерес і потяг до людей, уміння поставити себе на місце інших, манера спілкування, педагогічний і психологічний такт.

Таким чином, як свідчать результати емпіричних зрізів із значної кількості вихователів (67%) психолого-педагогічні знання не стали інструментом пізнання педагогічної реальності. Вихователі часто не вміють теоретично осмислювати факти і явища педагогічного процесу, а тому вони пасивні у сфері самоосвітньої і само аналітичної діяльності. Сучасний вихователь перестає бути активним і самостійним у виборі педагогічних засобів впливу на дитину. Він все частіше «прилаштовується» до вимог керівників ЗДО, інспекторів, дітей, їх батьків. Вихователь часто піклується про успіх, а не про якість роботи. Стандартами успіхи стають корисливість, амбіції, «дешевий» авторитет та ін. Посилання суцільних суперечностей вимагає від сучасного вихователя самоорганізації професійної діяльності, сформованості лідерських компетентностей як його імежевих характеристик.

Використана література

1. Вещиков С. Как руководитель может повышать уровень своей управленческой компетентности. / С. Вещиков, М. Пальчик, К.Езерская. *Люди дела*. Новосибирск, 2005. №10. С. 8–9.
2. Вишневський А., Хмельницька О. Застосування моделі та профілів компетентності для управління персоналом в системі державної служби. *Вісник державної служби*. 2004. № 4. С. 56-64.
3. Гордієнко В. І. Розвиток особистості в професіоналізації: професіогенез особистості. *Психологія праці та професійної підготовки особистості : навч. посібник* / за ред. П. С. Перепелиці, В.В. Рибалки. Хмельницький : ТУП, 2001. С. 48-67.
4. Калашникова С. А. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки управлінців-лідерів в умовах сучасних суспільних трансформацій : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.06. / Київський університет імені Бориса Грінченка. К., 2011. 462 с.
5. Смирнова М. Є. Практика управління загальноосвітнім навчальним закладом: від функціонування до розвитку. Х. : Вид. група «Основа», 2013. 192 с. (Серія «Абетка керівника»).
6. Тонконогая Е. П., Кричевский В.Ю. Требования к деятельности и личности директора общеобразовательной школы. *Директор школы в системе повышения квалификации* : сб. научн. тр. ; /отв. ред. Е.П. Тонконогая. М. : Изд-во АПН СССР, 1983. С. 3-13.